

Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyet Dönemi Eğitimcilerinden Kazım Nami'ye Göre Ahlak Eğitimi¹

Ethics Education According To One of The Educators of Ottoman Empire and Republican Period; Kazım Nami

Cengiz Özmen

*Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü,
Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı, Kahramanmaraş, Türkiye*

Fatma Ünal

*Bartın Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler
Öğretmenliği, Anabilim Dalı, Bartın, Türkiye*

Özet

Doküman analizi yönteminin kullanıldığı bu çalışmada, Mekteplerde Ahlak Nasıl Telkin Edilmeli adlı Osmanlıca Eserinden yola çıkılarak, Kazım Nami'nin ilk ve orta mekteplerle liselerde ahlak eğitimi ile ilgili görüşlerine ve yorumlarına yer verilmiş, bu bağlamda, Kazım Nami'ye göre ahlakın ne olduğu ve ahlak eğitiminin neden verilmesi gerektiği, dönemin okullarında ahlak eğitiminin nasıl verildiği, müfredat programının bu konuya yaklaşımı, ahlak üzerinde tesir eden amiller; izciliğin ahlak üzerindeki etkisi, ahlaki terbiyede öğretmenlerin şahsiyeti ve takip edilecek usullerden bahsedilmiştir. Kazım Nami, ahlak eğitimine pozitivist anlayışla yaklaşmakta ve Avrupa tarzı bir değer anlayışını benimsemektedir. Ancak zaman zaman nefis terbiyesinden ve dinden bahsetmesi maneviyatı tamamen yadsımadığını da göstermektedir.

Anahtar kelimeler: Kazım Nami, ahlak, ahlak eğitimi, ahlaki terbiye.

Abstract

Documentary analysis has been used in the study. In the content of the study by using the Ottoman Turkish book titled "Mekteplerde Ahlak Nasıl Telkin Edilmeli" by Kazım Nami. Kazım Nami's opinions and commends related to the moral education in primary and secondary schools and high schools have been expressed and in this context Kazım Nami's definition of morality, the necessity of moral education, moral education in schools in his period, curriculum's approach to moral education, the factors which affect morality, the effect of scouting and guiding on morality, teachers' characteristics' in moral cultivation and which the methods should be followed have been mentioned. When we read the book, it has been understood that Kazım Nami has a positivist approach to moral education and adopted an European moral perception. On the other hand, he didn't deny spiritual issues completely as he sometimes mentioned about ego training and religion.

Keywords: Kazım Nami, morality, moral education, moral cultivation.

1 Bu makale, III. Uluslararası Tarih Eğitimi Sempozyumu'nda (26-28 Haziran 2014, Sakarya) sözlü bildiri olarak sunulan çalışmanın geliştirilmiş hâlidir.

1. Giriş

Yirminci asırda devam eden endüstrileşme ile birlikte oluşan göç dalgası, I. Cihan Harbi, Bolşevik İhtilali ve bu asrın büyük değişim ruhu gibi etkenlerin toplumlarda ahlaki zafiyete yol açması ve bunun sonucunda, sosyal alandaki istikrarsızlaşmalarla birlikte, değer kavramı önemini arttırmış (Leming, 2004; Nami, 1925, 3) ve son zamanlarda değer eğitimine dünya çapında yeniden bir ilgi başlamıştır. Bu bağlamda ahlak ve karakter eğitimi; ırkçılık, madde bağımlılığı, aile içi şiddet, cinsel istismar gibi sorunlarla mücadele için bir yol olarak görülmüştür. (Lovat and Clement, 2008)

Toplumun bireyi bireyin ise kendisini kontrol etmesinin en önemli unsurlarından biri olan değerler kişinin toplum içindeki konumunun belirlenmesinde etkin rol oynamaktadır (Yazıcı, 2006). Ayrıca belirli bir durumu diğerine tercih etme, davranışlara kaynaklık etme ve onları yargılama (Erdem, 2003) gibi işlevi olduğu gibi onurlu bir hayat için insan davranışını yönlendiren temel unsurdur (Fidan, 2009) da denebilir.

Günümüzdeki değerle ilgili felsefi tartışmaların temelini 1890'lı yıllarda atıldığını söyleyebiliriz. Nietzsche, Scheler, Dupreel, Le Senne ve Polin gibi düşünürlerce de değer önemli sayılmış ve felsefelerinde önemli bir yer teşkil etmiştir, Bu düşünürlerin felsefelerinde salt değer, kendisinden çok, değer yargıları ve kuramları düzeyindeki konumu itibarıyla ön plandadır (Özensel, 2003).

Günümüz dünyasında, siyasi, iktisadi, teknolojik, sosyal ve psikolojik meseleler büyük bir hızla değişmektedir. İnsanoğlu tabiatı gereği değişime uyum sağlayabilir. Ancak uyum süreci değişimin çeşidine göre değişebilmektedir. Örneğin el ile tutulan, göz ile görülen değişimlere insanlar kolayca uyum sağlarken sosyal ve psikolojik değişimlere uyum sağlamada güçlük çekmektedirler(Yiğittir ve Öcal, 2010). Aslında önemli olan da bu sosyal ve psikolojik alandaki değişimlerdir. Çünkü bunlar hepimizin günlük hayatını doğrudan doğruya ve önemli ölçüde ilgilendirmektedir(Güngör, 19). Bu durum çocuklarda ve gençlerde daha da önemli sorunlara sebep olmakta ve süreç sıkıntıları da beraberinde getirmektedir (Yiğittir ve Öcal, 2010). Çünkü çocuklar dünyamızdaki sosyal meselelerden, şiddet ve tahammülsüzlükten daha fazla ve artan bir şekilde etkilenmektedir (Yazıcı, 2006). İşte bu sorunların nasıl atılacağı ülkemizde ve dünyada çeşitli tartışmalara sebep olmakta ve bu tartışmalar beraberinde değer eğitiminin de önemini ve nasıl verilmesi gerektiğini gündeme getirmektedir (Yiğittir ve Öcal, 2010).

Aslında karakter ya da değer eğitimi, daima eğitimin temel ilgi alanı olmuş (Hoge, 2002),gençlerde iyi bir ahlaki karakter geliştirme düşüncesi yüzyıllarca eğitimciler tarafından tartışılmıştır. Çoğu eğitimci, eğitim ve okul vasıtasıyla ahlaki gelişmenin önemini kabul eder (Milson, 2002). Ancak Weber'le birlikte şöhret olan değer kavramı ile ilgili bir çok ülkede çeşitli araştırmalar yapılmasına rağmen hâlâ bu kavram üzerinde tam bir uzlaşma sağlanmış değildir (Yiğittir ve Öcal, 2010).

Toplum, okul ve ailenin en mühim vazifelerinden biri de temel insani değerleri

benimsemiş bireyler yetiştirmektir. Hâl böyleyken okulun akademik eğitiminin yanında, temel değerleri öğrencilere benimsetmesi görevi de ortaya çıkmaktadır. Türk Milli Eğitimi temel kanunları incelendiğinde de bunu açıkça görebiliriz (Ekşi, 2003).

Öğrenme sonucu oluşan değerlerin çocukluktan itibaren oluştuğu ve yaşa bağlı olarak arttığı düşünülürse eğitimde değer aktarımının ne kadar önemli olduğu görülmektedir (Akbaş, 2004, 47; Mindivanlı ve diğerleri, 2012). Zaten karakter eğitimi ile amaçlanan etik değerler, sorumluluk, dürüstlük vb. değerleri öğrencilere kazandırmaktır (Hoge, 2002). Ayrıca eğitim sayesinde çocuklar, ailesine ve topluma karşı nasıl davranması gerektiği hususunda kişisel sorumluluk sahibi olurlar. Millet olarak hayatımızı devam ettirmemize yardım eden değerler, yani bütün insanlara saygı, hayatın kutsallığına hürmet, farklılıkları kabullenmek, hukuk önünde herkesin eşitliği gibi konular okullarda öğretilir. Ayrıca okul programları ahlak ve karakter eğitimi konularında ebeveyn eğitimine de destek verebilir (Suh and Traiger, 1999).

Hem okullarda pratik olarak verilen, hem de teorik eğitim olarak öğretilen değerler incelendiğinde iki durumdan söz etmek mümkündür; birincisi, okullar ve okuldaki öğretmenler değer eğitiminde en önemli faktördür. Bunun yanında aile, medya ve çocukların ve gençlerin değer gelişiminde etkili olan akran gurupları ve toplumun tüm kesimlerinin rolü vardır. İkincisi Okullar toplumun değerlerini kapsar ve yansıtır. Gerçekten okullar varoluşlarını kendi toplumunun değerlerine borçludurlar. Fakat toplum değerleri zannedildiği gibi tek tip ya da değişmez değildir. Toplumda çok değişik dini, ekonomik, sosyal, ideolojik, kültürel farklılıklar vardır ve bunlar çoğunlukla birbirleriyle çatışırlar ve okullar bazen bu gurupların çatışma alanı olur (Halstead, 1996). Bu sebepten okullarda, öğrencilere sadece neyi bilmeleri gerektiği değil, ne olduklarını ve birlikte nasıl yaşamaları gerektiği de öğretilmelidir (www.livingvalues.net).

Bu bağlamda dünyada ve ülkemizde ahlak eğitimi ile ilgili eserler veren birçok eğitimci bulunmaktadır. Bunlardan biri de çalışmamızın konusunu teşkil den “Mekteplerde Ahlakı Nasıl Telkin Etmeli” adlı kitabın yazarı Kazım Nami’dir. 1876 yılında İstanbul’da dünyaya gelen yazar, Osmanlı İmparatorluğu’nun ve Cumhuriyet döneminin en önemli eğitimcilerinden biridir. Meslek hayatına asker olarak başlamasına rağmen, kendini eğitime adanmış, öğretmenlik ve müfettişlik dâhil eğitimin hemen her alanında görev almıştır. Ekseriyetle Fransız eğitimcilerinden etkilenmiş olan Kazım Nami, okulun temel işlevinin çocukları hayata hazırlamak olduğunu vurgulamıştır. Okul öncesi eğitimden üniversiteye kadar eğitimin her kademesi için fikirler belirtmiş, Osmanlı Devleti’nde ilk anaokulunu da açmıştır. Görüşleriyle Cumhuriyet eğitimcilerini önemli ölçüde etkilemiş olan Nami, 1967 yılında İstanbul’da vefat etmiştir (Özbay, 2012).

Kazım Nami’nin pek çok eserinden biri olan “Mekteplerde Ahlakı Nasıl Telkin Etmeli” adlı kitap bu anlamda öğretmenlere bir kılavuz niteliğindedir.1925 yılında eski alfabeyle kaleme alınan eser günümüzde de tartışılmakta olan pek çok konuyu ihtiva etmektedir.

2. Yöntem

Bu araştırmada, Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyet Dönemi eğitimcilerinden Kazım Nami'nin Ahlak Eğitimi Anlayışı incelendiği için nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Doküman incelemesi, hemen her araştırma için kaçınılmaz olan bir veri toplama tekniğidir. Belgelerin varlığı kadar, onlardan yararlanabilmek de önemlidir. Belgelerden yararlanmamak, tarihi bilmemek, onu yeniden oluşturmaya çalışmak gibi gereksiz bir çabayı da birlikte getirir. Geleneksel olarak doküman incelemesi, tarihçilerin, antropologların ve dilbilimcilerin kullandığı yöntem olarak bilinir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu bağlamda araştırmada önce "Mekteplerde Ahlakı Nasıl Telkin Etmeli" adlı Osmanlıca eserin tamamının transkripsiyonu yapılmış ve ardından eser incelenmiştir.

3. Bulgular ve Yorumlar

Bu bölümde Kazım Nami'nin ilk ve orta mekteplerde ahlak eğitimi ile ilgili görüşlerine ve yorumlara yer verilmiş, bu bağlamda, Kazım Nami'ye göre ahlakın ne olduğu ve ahlak eğitiminin neden verilmesi gerektiği, dönemin okullarında ahlak eğitiminin nasıl verildiği, müfredat programının bu konuya yaklaşımı, ahlak üzerinde tesir eden amiller, izciliğin ahlak üzerindeki etkisi, ahlaki terbiyede öğretmenlerin şahsiyeti ve ahlaki terbiyede takip edilecek usullerden bahsedilmiştir.

Mekteplerde Ahlakı Nasıl Telkin Etmeli adlı eserinde Kazım Nami, medeni ülkelerde Ahlak eğitimine çok önem verildiğinden bahsetmekte ve şu ifadeleri kullanmaktadır: "Ahlaki terbiye meselesi son zamanlarda bütün dünyayı şiddetle meşgul ediyor. Bunun için her memlekette cemiyetler teşkil etmekte, beynelmil ahlak kongreleri toplanmaktadır. Cihan harbinden evvelde ahlaki terbiye medeni memleketlerde büyük bir ehemmiyetle nazar-ı dikkate alınıyordu, fakat bu korkunç harbin neticeleri, halkın ahlakı üzerinde öyle fena tesirler yaptı ki milletlerin hayatı, refahı için içtimai nizamın daha kuvvetli olması lazım geldiğini düşünenler, bilenler bir müstevli hastalık gibi dünyayı saran bu müthiş afete karşı daha kuvvetli mücadele etmenin yolunu aramağa koyuldular" (Nami, 1925, 3), diyerek Birinci Cihan Harbinin dünya üzerinde nasıl bir ahlak zafiyetine sebep olduğunu dile getirmektedir. Bu zafiyetin temel sebebini de ekonomiye bağlayan Nami, kitabında; "Bazı mütefekkirlerin dediğine bakılırsa bu sebeplerin başlıcası iktisadidir. Vakıta her zaman iktisadi hayat ahlak üzerinde tesir icrasından hali kalmamıştır, fakat bu tesir hiçbir vakit bugünkü kadar şiddetli olmamıştır.", demekte ve G. Belot'tan aynen alıntı yaparak şunları söylemektedir; "İktisadi menfaatler; içtimai münasebetlere, siyasi fırkaların birbirlerinden farklarına, millet meclislerinin müzakerelerine hâkimdir. Bu menfaatler, vazifesi öğretmek, tenvir etmek, içtimai terbiyenin amili olmak lazım gelen, halbuki milli kudrete, ticari menfaatlerin şantajcılığına hadim karlı bir iş olan matbuat üzerine hakim oldukları için (efkar-ı amme) üzerine ağır basıyorlar. Hülasa söylenmesi çok korkunç, bu gün

vuzuhu gözlere pek batan şey, iktisadi menfaatlerin milletler arasındaki münasebetleri arzularına göre hal eden hemen yegâne amil olmalarıdır. Evvelce hükümdarların araziye yahut hanedanlarına müteallik hırslarından ileri gelen harpleri bugün iktisadi menfaatler tevhit ediyor, sulh muahedelerini o parçalıyor.” (Nami, 1925, 4).

Eserinde batılı, bilim insanlarının fikirlerini dile getiren Kazım Nami'nin mesele-ye yaklaşımı batı düşüncesiyle paralel olup, ahlak meselesini batılı değer yargılarıyla ele aldığı görülmektedir. İktisadi rekabet belki batı toplumlarında ahlak zafiyetine yol açabilir. Nitekim sanayi inkilâbıyla birlikte ortaya çıkan materyalist düşünce 19. yüzyıl ve 20. yüzyılın başlarında Avrupa'da hayli rağbette olan bir anlayıştı. Haliyle huzuru maddede arayan bir toplum mutluluğunun temel kaynağını kaybedince ahlaken de çökecektir. Aslında iktisat meselesi bütün toplumlarda ahlaki zafiyete yol açması da muhtemeldir. Bu noktada Nami'nin görüşlerine katılmak mümkündür. Ancak ahlak meselesinin sadece iktisat meselesi olmadığı da bir gerçektir. Ekonomik rekabet olsa olsa birçok sebepten biri olabilir. Ayrıca Nami ülkemiz insanının henüz, Avrupa'daki gibi, ekonomik çıkarların doğurduğu ahlaksızlığın birçoğuyla karşılaşmadığını ancak ileride bunun mümkün olabileceğini şu sözlerle ifade etmektedir: “Türkiye’de büyük halk kitlesi bugünkü iktisadiyatın doğurduğu ahlaksızlıkların henüz birçoğuyla musap olmamıştır; fakat yavaş yavaş müteessir olması pek muhtemeldir.” (Nami, 1925, 6).

Ahlaki terbiye vazifesini kimlerin yapacağı hususunda Kazım Nami şu ifadeleri beyan etmektedir:

“Bu vazifeyi kimler yapabilir? Ailelerden çok bir şey bekleyemeyiz, bugünkü aileler, dünküler kadar gâilesiz değildir. Eskiden ana, baba çocuklarıyla az çok uğraşmağa muvafık olurlardı; fakat bugün, bilhassa iktisadi amillerin tesiriyle ebeveyn vazifeyi tamamıyla değil hatta nakıs bir surette bile yapmıyor. ‘kenarına bak bezini al, anasına bak kızını al’ meselenin hükmü eskisi kadar doğru değildir.”(Nami, 1925, 7).

Kazım Nami muhtemelen yine, Batılı eğitimcilerin tesiriyle olsa gerek, doğrudan alıntı yaparak düşüncelerini ifade etmektedir. Çünkü herhalde batıda anne ve babanın çalışma hayatındaki rolünün dönemin şartlarında Türkiye’de olması mümkün değildir. Özellikle nüfusun yüzde doksanının kırsalda yaşadığı bir Türkiye’de annenin, çocuk eğitiminde, rolünün olmaması düşünülemez.

Ahlaki cemiyet hayatının doğurduğunu söyleyen Kazım Nami'nin ifadelerinden, laik bir ahlak eğitiminden yana olduğu anlaşılmaktadır. Öyle ki “Binaenaleyh ahlakın bu içtimai olan esasını göz önüne getirerek ferdi, cemiyet için hayırlı kılacak bir şekilde yetiştirmek, din, mezhep, tarikat, sınıf, mevki fırkalarının tevhit ettiği buğuzlardan çocuklarımızın nezih yüreklerini korumak, oraya insani bir ahlakın itiyatlarını yerleştirmek lazım gelir.” (Nami, 1925, 9),diyerek bunu açıkça beyan etmektedir. Ayrıca memleketteki bazı mezhep ve tarikat farklılıklarının olduğunu bunlar arasında da sorunların olmasından dolayı laik bir ahlak eğitiminin gerekli olduğunu şu ifadelerle dile getirmektedir: “ Bu hal bize mekteplerde din, mezhep, tarikat ihtilaflarından büs-

bütün mütecerred tamamıyla insani bir ahlakın telkini mecburiyetini gösteriyor. Din ile hiçbir alakası olmayan adamların ahlaksızlığına hükmedilemeyeceği gibi bunların evlatlarına da din esasları üzerine müessis ahlak telkinine mecburiyet olamaz.”(Nami, 1925, 10).

Ayrıca Nami burjuva ve işçi sınıfı arasındaki gruplaşmadan ve birbirlerine karşı duymuş oldukları kinden bahsetmekte ve bu sınıflar arasındaki mücadelenin de ahlaki çöküntüye sebep olduğunu ve öğretmenin esas görevinin de ahlaki terbiye olduğunu şöyle ifade etmektedir: “Sınıfların bu mücadelesinden ahlakın müteessir olmayacağını iddia etmek doğru olamaz. Husumet daima ahlaksızlıklar tevhit eden bir amildir. Bu karışık vaziyetler içinde muteber, mütearif bir ahlakın itiyatlarını çocuğa kazandırmaya çalışmak elbette pek müşküldür; fakat muallimin vazifesi ancak budur; sadece okutup yazdırmak değildir.” (Nami, 1925, 11).

O dönemde neredeyse tamamen tarım toplumu olan ülkemizde, Kazım Nami'nin sınıflar arası mücadelenin ahlaki çöküntüye sebep olduğundan bahsetmesi şaşırtıcıdır. Bu durumda Nami'nin meseleye evrensel boyutla bakmakta olduğu düşünülebilir.

Kazım Nami okullarda ahlak eğitimini eleştirmekte klasik yöntemlerin çocuk üzerinde hiçbir tesirinin olmadığını şu sözlerle belirtmektedir: “Mekteplerimizde ahlaki terbiyenin ilmi bir usul dâhilinde verildiğini iddia etmeyeceğim; talim mesleğine büyük bir aşkla intisap edenlerin çoğu maalesef bu vukuftan pek az nasip almışlardır; çünkü bizde klasik ahlak tedrisatı öteden beri ya kitaptan okutarak izah etmeğe, yahut bir musahabe şeklinde idare eylemeğe münhasırdır. Hâlbuki ahlak kitaptan öğretilmediği gibi nasihatle de telkin edilemez. Bunun için diğer derslerde olduğu gibi, bunda da bir takım şartların vücuduna ihtiyaç vardır.” (Nami, 1925, 12).

Kazım Nami, ilkokulun ahlaki değerlerin kazandırılması gerektiği bir kurum olduğuna işaret etmekte ve öğretmenin de esas vazifesinin öğretim değil öğrenciye güzel ahlak kazandırmak olduğunu şu sözlerle ifade etmektedir: “Bizde muallimin vazifesi tedrise münhasır kalmış gibidir. Alelumum tedrisat mevzuumuzdan hariç olduğu için bundaki noksanın derecesini zikre hacet görmüyorum. Hâlbuki ilk mekteplerde bütün derslerde ahlaki gayeye hizmet edecek esaslar bulunması mümkün olduğu için ilk mektep bir ahlaki terbiye müessesesi addolunabilir.” (Nami, 1925, 14).

Bu arada öğretmenin sorumluluğu da oldukça ağırdır. Öğrencilerini laik esaslar doğrultusunda yetiştirmelidir.

“Binaenaleyh vazifesi tamamıyla mahduttur; bütün dinlerde müşterek, bütün medeni insanlarda hadim olan bu insani ahlakın bütün esaslı mahlumelerini takviye etmekten, her günkü amellere nüfuz ettirerek bütün hayatlarınca çocukların ruhlarında kökleştirmekten ibarettir. Şakirtlerinin ahlakın umumi esaslarını birleştirip mezcettikleri muhtelif dini akidelere hiç birine şahsen muvaffakiyet, yahut muhalefet etmeğe lüzum görmeden bu vazifeyi ifa edebilir.” (Nami, 1925, 20).

Programın sadece bir araç olduğu esas görevin öğretmenlere düştüğünü belirten Nami bu hususta şunları söylemektedir:

“Mamafih program, nihayet içinde dolaşılması lazım gelen muayyen bir sahayı gösterir. O saha içinde tesadüf edilecek sayısız güzelliklerden, inceliklerden bahsedemez. Program bir gaye, bir de o gayeye varmak için takip edilecek istikameti tayin eder. Ondan sonrası muallimin zekâsına, istidadına, kalbine, mesleğe olan aşkına tabi kalıyor.” (Nami, 1925, 20).

Kazım Nami ahlaka tesir eden iki çevreden bahseder. Bunlar tabii çevre ve sosyal çevredir. Özellikle doğal çevrenin üzerimizde çok fazla tesiri olduğunu söyler. İklimin, tabiatın insan karakterini şekillendirdiğinden bahseder. Örneğin,

“Ziraatla meşgul milletler, tabiat unsurlarıyla karşı karşıya buldukları için umumiyetle sakindirler.” (Nami, 1925, 33).

“Büyük zirai bir millet tacir oldukça, bu meziyetlerin kıymetini anladığından, hissi, fikri sahalarda bazı fedakârlıklar mukabilinde bile, onları muhafaza etmeğe çalışır.” (Nami, 1925, 34).

“Tabiatın, iklimin insan üzerindeki tesiri gayet aşikârdır. Şiddetli hava ile denizin fırtınalı dalgalarıyla çarpışmağa alışmış halkın mizacındaki şiddet, sakın bir tabiatın sinesinde kolay kolay her şeyden müteessir olmamağa alışmış bir halkın rehavetiyle kıyas edilebilir mi?” (Nami, 1925, 34).

İnsan ahlakı üzerinde etki eden sosyal çevrenin en önemli unsurlarının ise aile, okul, sosyal seviye ve millet olarak ifade eden Nami, bunların hiçbirinin daha az yahut çok tesirli olmadığı ve kişiye göre değişebileceğini belirtir. Ayrıca bu unsurların kişi üzerindeki tesirlerini izaha lüzum görmez.

Vücut sıhhatinin de ahlak üzerinde etkisinin olduğunu belirten yazar şöyle der:

“Latinler (Mens sana in corpore sano sağlam akıl sağlam vücutta bulunur) demişler. Bedeni sağlam olanların ahlaklarında da ekseriya selamet vardır. Su’i ahlaka fitri temayül ancak gayr-i salimlerde bulunur.” (Nami, 1925, 35).

“Sefalet içinde büyüyen, iyi beslenemeyen bir bünye maddi zaafı gibi manevi zaafıya da mahkûmdur. Babası alkolik olan yahut çürük bir nesil yetiştirecek sıhhi arızalar taşıyan bir çocuk su’i hale pek müsaittir.” (Nami, 1925, 35).

“Hastalandığınız vakit fikirleriniz daha ziyade tesire müsaittir; az bir şeyden çarçabuk kızar, kalp kırmağa, tamiri kabil olmayan hatalarda bulunmağa kalkarsınız.” (Nami, 1925, 35).

“Her şey gösteriyor ki hakiki bir beden zaafı ahlakımız üzerinde kuvvet-

le müessirdir. Binaenaleyh ahlakımızı düzeltmek için de sıhhatimizin düzelmesine ihtiyacımız vardır.” (Nami, 1925, 35).

Burada Kazım Nami'nin pozitivist bir anlayışla meseleye yaklaştığı düşünülebilir. Çünkü Türk toplumumuzda ahlakın beslenmeyle veya maddiyatla paralel olduğunu söylemek oldukça iddialı ve Türk ahlak anlayışına aykırıdır. Bilakis Türk-İslam düşünce yapısında ahlaki faziletlerden biri de az yemekle ifade edilir. Bir lokma bir hırka anlayışı Türk ahlak hayatını şekillendiren unsurlardan biridir. Kazım Nami muhtemelen Batılı mütefekkirlerin etkisiyle bu düşünceleri dile getirmektedir. Ayrıca aşırı zenginliğin toplumlara ve fertleri ahlaken çökertme ihtimali de her zaman vardır ki tarihte örnekleri görülmektedir. Bunun yanında oldukça zor iktisadi şartlarda yaşayan ve yeterince beslenemeyen ancak manevi olarak tatmin edilmiş çocukların ahlaken üstün bir meziyette olması da çok muhtemeldir.

Kazım Nami spora önem vermekte ancak çok dikkatli olunması gerektiğini de belirtmektedir. Beden eğitimi ve ahlak arasındaki ilişkiyi F. W. Foerster'den alıntı yaparak şu sözlerle belirtmektedir:

“Evvela bedeni terbiye, ruhun inkişafı için ancak seciye terbiyesini kuvvetlendirmek suretiyle kurtulabilecek bedihi tehlikeler tevlit ettiğine, saniyen sıhate, cesarete, bedeni metanete en müsait meyhanların ruh âleminden geldiğine binaen bedeni terbiyeyi bilhassa kuvvetli bir ahlaki tesir ile tevazün ettirmek serian lazımdır, denilebilir.” (Nami, 1925, 37-38).

Aşırılığa kaçılması hâlinde, sporun çocukların ahlaki gelişimine katkıda bulunacağına tam tersi bir etki yapabileceğini belirten Nami şu sözlerle devam etmektedir:

“Fihakika burada mevzubahis olan ifrattır. Her şeyde muzır olan ifrat, bittabi sporda da muzırdır: fakat sporun hususiyetlerinden biri ifratının insanda hayvaniyete galibiyet vermesi, ince hisleri öldürmesidir. Hele (profesyonel) denilen şekli aldıktan sonra artık spor her türlü ahlaki düsturlardan varestedir kalır... Bazen iki rakip spor kulübünün yekdiğerinin kanına susamışçasına birbirine düşman oldukları, birçok kadın erkek taraftarlarının da muhasemeye iştiraki görülüyor. Bu halde spor gayr-ı ahlaki vaziyete girmiş oluyor.” (Nami, 1925, 39).

Ahlak terbiyesinde izciliğin önemine değinen Kazım Nami kitabında buna da yer vermiş ve izciliği şöyle açıklamıştır:

Fakat izciliğin sadece iyi vatandaş yetiştirmek olmadığını fertleri karakter sahibi yapmak gibi terbiyevi bir görevinin olduğunu da belirten Nami şöyle devam ediyor:

“Binaenaleyh biz de mekteplerde izciliği yalnız bir gösteriş niyetiyle değil, sırf terbiyevi bir gaye ile tatbik edersek çocuklarımızın hem sıhhatlerine, hem fikirlerine, hem de ahlaklarına pek büyük hizmetler etmiş oluruz. Yalnız bunun için izciliği tatbik etmeğe yarayacak mal-

mata büyük bir ihtiyacımız olduğunu unutmayalım.” (Nami, 1925, 43).

Kazım Nami’ye göre öğretmenin şahsiyeti ahlak terbiyesinde önemli rol oynar. Öğretmen önce iyi bir ahlaka sahip olmalı sonra da iyi ahlak telkin edebilecek şahsiyette olmalıdır. Öğretmenler çocukların ailelerinden kötü terbiye ile okula geldiklerini söyleyerek mesuliyetlerinden kurtulamazlar (Nami, 1925, 47).

Öğrencileri korkutmak yerine, onlara muhabbet, hürmet telkin etmek başarılı olmanın ilk etkenlerindedir. Çocuk bir kere öğretmenin ilmini, sonra da hakperestliğini, adaletli oluşunu, öfkesine mağlup olmadığını sezer ve sevildiğini hissederse o da sevmeye başlar. Bu sevgi çocuğu şımartmaz. Öğretmenin sevmeye ile şımartma arasındaki çizgiyi ayırt etmesi lazımdır. Sevmek demek şımartmak anlamına gelmez. Öğretmen ciddiyetini muhafaza ederek muhabbet sergileyebilir. Zaten çocuk sevmeyen öğretmen olamaz hatta bir okulda hizmetli dahi olmasına müsaade edilmemelidir (Nami, 1925, 47).

Kazım Nami’ye göre ahlaki terbiyede diğer önemli bir konu da çocukların gruplaşma ihtiyaçlarının iyi bilinmesidir.

Erken yaşlardan itibaren (üç yaş) çocukların gruplaşmaya başladıklarını ve gruplaşmaların değişik yaşlarda değişik şekiller aldığını (örneğin çeteler kurma, mahallelik bilinci, okullarda gruplaşmalar vs.), bu çocuk cemiyetlerinin onların kişilik gelişiminde önemli rol oynadığını; Nami, Varendonek’ten alıntı yaparak belirtir. Bu durumda çocukların veya gençlerin bu ihtiyaçlarını bilmemek çok önemli bir terbiye aracından mahrum olmak ve neticede sonu kötü olacak tesirlere meydan vermek anlamına gelir. Gençler mensup oldukları zümrenin fikirlerine, hükümlerine uymaya çalışırlar ki bu hükümler onların zekâlarının ürünü olarak kendiliğinden oluşan hükümlerdir. Binaenaleyh çocuklardaki bu gruplaşmalara olan meyil onun ahlaki gelişmesine bir vasıta olarak kullanılmalıdır (Nami, 1925, 49-54).

Kazım Nami’nin Corc Kozine’den aktararak belirttiğine göre ahlak, diğer dersler gibi teorik olarak görülemez, çocuklara verilmesi lazım olan şey ahlakın felsefesi değil sadece ahlaktır. Yani ahlak ameldir. Bu tarz bir uygulama olmadığından çocukların gözünde hayatla bir münasebeti olmayan yapma bir ahlak vermeye çalışıldığı için onlar kendilerine mahsus olan ahlaki muhafaza ediyor ve bizimkilerle eğleniyorlar (Nami, 1925, 50).

Çocuklara baskı ve şiddete dayalı bir eğitimin onlarda yalancılığa, duygularını saklama eğilimine, kin gütmeye ve riyakârlık gibi ahlaki noksanlıklara sebep olacağını söyleyen Nami (1925, 55-56) sevgi ve şevkatin ve biraz serbestliğin ve kişiliklerine riayet edilmesinin ahlaki gelişimlerinde daha tesirli olacağını belirttiğinden sonra şöyle der:

“Demek istiyoruz ki Türkiye Cumhuriyeti’nin küçük vatandaşları hür bir terbiye ile yetiştirildikçe cumhuriyete layık mezîyetleri haiz gençler olacaklardır. Herhalde çocuk ruhiyatına, hususiyle çocuk içtimaiyatına

lazım gelen kıymeti vermeli, çocukların ahlaki inkişaflarını temin etmelidir” (Nami, 1925, 57).

Ahlaki eğitiminde kullanılacak yöntemler için, Kazım Nami öğretmenin şahsiyetini dikkate aldıktan sonra, öncelikle temiz bir doğal ve sosyal çevrenin sağlanması gerektiğini söylemektedir.

“Hâlbuki mektep binası çocukların ikişer ikişer gezmelerini temin eden, tecride müsait olan karakolluk dehlizlerden mahrum, dershaneleri şevk, şetaret verecek surette aydınlık olmak lazımdır. Hele mektebin çiçek, sebze yetiştirmeye mahsus bir bahçesi, müşterek oyunlar için geniş bir avlusu bulunmak en başlı bir şarttır. Mektep tabiatın ortasında yapılmalıdır.” (Nami, 1925, 61).

Nami, Alman bilim insanı Forster’den aynen alıntı yaparak ahlak eğitiminde tatbik edilecek yöntemden bahseder. Forster, vaaz ile ahlaki terbiyenin birbirine karıştırıldığını söyleyerek, ahlak eğitiminde en ideal olandan başlamak yerine basitten zora, bilinenden bilinmeyene doğru bir yöntem uygulanması gerektiğini belirtir. Canlı hadiselerden yola çıkarak hareket edilmesi gerektiğini söyler. Eğitimde istikrai (tümevarım) yönteminden yararır (Nami, 1925, 62).

Ahlaki mevzular konuşulurken ideal olan ahlak anlayışından değil evvela çocuğun hayatından başlanmalı, iyi ve kötü somut tecrübelerden yola çıkarak amaca ulaşacak münasebetleri keşfetmeli ve aşama aşama, çocuğun yüksek ahlaki vasıflara sahip olmasına yardım etmelidir.

Bu yöntemde çocuk ahlaki veya gayr-i ahlaki durumların sonuçlarını tanımağa çalışır. Burada olması gereken değil olan tartışılır. Şu tarz sorular sorulabilir:

“- Bize sağladığı geçici kalaylıklara göre değil belki en derin cevherine ve ameline göre karar vermemiz şartıyla yalan nedir?

- Yüzeysel görüşlere göre değil, insanın yüreğinde tahrir ettiği, felçli bıraktığı, öldürdüğü şeyleri dikkate almak şartıyla şiddet nedir?

Ardından insanın gözleri önüne bir amelin bütün içeriğini, gerek kendi gerekse başkası üzerinde meydana getirdiği zararları koyduktan sonra çocuğa şu soru sorulur: “Yine bunu yapmak ister misin?” (Nami, 1925, 62-65).

Dinin ahlak üzerinde etkisinin son derece önemli olduğunu belirten Nami yine istikrai (tümevarım) usule dikkat çeker:

“Çocuk nema hâlinde bulunan bir mahlûktur; nema sevk-i tabiisi karşısında meşruiyetini gösterebildiği, faaliyet, inkişaf, sağlaşma muhtariyet lisanıyla ifade olunabildiği takdirde, sevk-i tabii ile onu temessül eder. Yalnız din üzerine müesses bir ahlak bu ihtiyaca hakikaten derin bir cevap verebilir; yalnız tabiat nokta-i nazarından dahi şahsiyet için

ahlaki nizamın kıymeti izah eden bir sürü psikolojik hadiseler ortaya konabilir; fazla olarak bu istikrai usul olmayınca din ile şahsi tecrübenin münasebetlerini vazihan görmek mümkün değildir” (Nami, 1925, 66).

Çocuklardaki kötü alışkanlıkların aslında onların bazı iyi hâllerinden kaynaklandığını, bunlara iyi rehberlik yapılmadığından yanlış işlere yöneliklerini Stanley Hall’den şu şekilde aktarır:

“Gençler tarafından irtikâp edilen birçok cinai amellerde kahramanlık seciyesinin alametleri görülür. Bir tahrip, kanuna bir tecavüz şeklinde tezahür eder; çünkü müspet bir semere elde etmek için kendilerine rehberlik edilmemiştir.” (Nami, 1925, 67).

Nefse hâkimiyetin ahlak eğitiminde çok mühim olduğunu bunun için de bazı irade antrenmanlarının olumlu yönde tesir edeceğini Nami, bazı örneklerle açıklar:

“Binaenaleyh arkadaşınıza bir ihtarda bulunmak arzusunu duyduğunuz vakit, hiç olmazsa bir kere, bağırarak için yapıldığı gibi, dudaklarınızı sıkmağı, susmağı tecrübe ediniz. Bu hareketin iradeyi ne kadar kuvvetlendirdiğini takdir edemezsiniz. Bir gün size saklanmak için bir sır tevdi ettiler mi, dilinizi tutmağa daha kabiliyetli olursunuz. Yahut da bir saygısızlık, bir itiraz, şüpheli bir istihza dudaklarınızı yaktığı vakit onu hazmetmek için fırsattan istifade ediniz, ağzınızdan çıkartmayınız. Bu, çok kere, güçtür, lakin şüphesiz yine bundan dolayı nefse hâkimiyet için pek kıymetli bir temrindir.” (Nami, 1925, 69).

Kazım Nami’ye göre ilkokulun temel amacı ahlaklı insan yetiştirmektir ve bunu şu sözlerle ifade etmektedir:

“Eski muharrirlerimiz, “mektep bir meksebe edeptir” derlerdi; bugünkü Türkçe ile bu, ‘mektep, içinde edep kazanılan yerdir’ demek olur. Edep kelimesinin ahlak demek olduğunu söylemeye lüzum var mı? Bizde terbiye, edep, hayâ kelimeleri hemen hemen ahlak manasına gelir.” (Nami, 1925, 82).

“Şu halde ilk tahsilin bir gayesi de edep itiyatları kazandırmak olacaktır. Okuma yazma ile birlikte insana bütün hayatınca lazım gelen malumat da mektepte öğrenilir. Bu öğrenilen şeyler hayatta yalnız intifa muvafakiyeti temine alet olmakla kalmamalı, belki ahlaki terbiyede de en mükemmel vasıtalar meyanına girmelidir.” (Nami, 1925, 82).

Ahlaki terbiye için diğer derslerden de istifade edileceğini belirten Nami, yine Forster’den alıntı yaparak bu konuya değinir. Hesap yapmanın inceliklerini bilen çocukların bunu hayatına da tatbik edebileceğini söyler. Matematikte yapılan yanlışların kötü sonuçlara sebep olacağını bilen çocuğun hayatta da yanlışın neye sebep olacağını anlayabileceğini vurgular ve şu ifadeleri kullanır:

“Fizik ile kimya dersleri dahi ruhun madde üzerine hâkimiyetini ilana

hadim olabilir. Riyaziyat dersleri ahlaki faziletlerin timsalleri hususunda zengindir. Sayı ilmi her şeyden ziyade doğruluğu arar; cem'ler tamamıyla doğru olmalıdır, en küçük bir yanlış her şeyi bozar, doğruluğun hakim kıymeti riyaziyatta olduğu kadar hiçbir yerde tezahür etmez. Riyaziyatta kaçamak yolları, nakli deliller, yarım hakikatler yoktur.” (Nami, 1925, 83).

“Biliyoruz ki ahlak kanunu, iptidai bilgilerle insanı yüksek bir harsa götüren bir mürebbidir. Riyazi kanun da, terbiyede buna müşabih bir iş görmez, bizim için hakikatin ilk mektebi olamaz mı?” (Nami, 1925, 83)

Tarih ve edebiyatın ahlak eğitiminde çok mühim olduğunu, tarih derslerinin sadece milli şuur uyandırmak amacıyla değil, ahlaki amaç için de kullanılabileceğini ancak yanlış ve tarafı tarih öğretiminin milletin ahlaki yapısına zarar vereceğini şu sözlerle dile getirir:

“Ciddi terbiyeciler her vakit tarih ile edebiyat derslerinden ahlaki hisse çıkarmağı arzu etmişlerdir. Milli terbiyemiz için tarih dersinde milletimize muhabbetin daima en ciddi hakikat endişesiyle birleşmesi fevkalade ehemmiyetlidir. Filhakika yalnız milli hisleri uyandırmak değil, belki ahlaki ameller arasında onlara bir mevki vermek mevzubahistir. Beynelmilel bir itilaf talep eden bir millete, mutlaka nefsinin, tarihteki vakalarını, hareketlerini tanımak elzemdir. Bu olmazsa bir millet kendine gösterilen düşmanlıkların sebeplerini; kendi hatalarında, kendi kabahatlerinde, aramağa asla muvafık olamazlar Şımarık bir çocuk gibi kendini daima kurtlar arasında masum bir kuzu gibi telakki eder. Her nevi tarihi tağşişler bir milletin seciye-i mertliğine, doğruluğuna, bozulmaz namuskârlığına zarar verir: sermesti olduğu yalan bütün ruhuna hulul eder...” (Nami, 1925, 86).

Coğrafya dersinin ahlak eğitimindeki önemine değinirken; “Mevzu coğrafyanın tedrisinde muayyen bir muhitin insanın ruhi inkişafına arz ettiği faydalarla mahzurlar, manalarla münebbihler gösterilebildiği gibi muhitin güçlüklerine nasıl galebe çalınabileceği de anlatılır.” (Nami, 1925, 86), demektedir.

Mektedir cemiyetlerinin çocukların sosyal ve ahlaki gelişimlerinde önemli rol oynayacağından bahseden Kazım Nami onlar arasında dayanışmayı da sağlayacağını söyler. Bu kuruluşları, bir nevi, teorik derslerin uygulamaya dönmüş hâli olarak görür. Okullarda üç, dört hatta beş cemiyet kurulabileceğinden bunların ise Kızılay, kooperatif, iyilik, yardımlaşma ve spor cemiyetleri olabileceğini söyler. Bunlardan bir kaçının nasıl olduğu ve işlevleri hakkında bilgi verir(Nami, 1925, 89-103). Örneğin:

Kazım Nami, eserinin sonunda çeşitli ahlak dersi numuneleri sunarak çalışmasını bitirir. (Nami, 1925, 105-107)

4. Sonuç ve Tartışma

Kazım Nami'nin 1925 yılında basılan "Mekteplerde Ahlakı Nasıl Telkin Etmeli" adlı bu eserinde, batı düşüncesinin tesirinde kaldığı ve pozitivist bir anlayışla mesele-ye yaklaştığı söylenebilir. Verilen örneklerden de bu anlaşılmaktadır. Örneğin Birinci Cihan Harbi'nden sonra dünyada baş gösteren ahlaki çöküntünün temel sebebi olarak ekonomiyi ele alması ya da bedenlen sağlıklı insanların ahlaken de sağlıklı olacağını, iyi beslenen insanların ahlakının da iyi olacağını belirtmesi Nami'de batı tesiri-nin oldukça yoğun olarak hissedildiğini göstermektedir, diyebiliriz. Ayrıca eserden anlaşıldığı üzere Türkiye'nin sosyo-kültürel ve iktisadi durumundan ziyade Avrupa toplumunun yapısı göz önüne alınarak ahlak eğitiminin nasıl olması gerektiği anlatıl-maktadır. Ahlakı terbiye vazifesinin kimler tarafından yapılacağı hususunda, iktisadi meselelerden dolayı anne babanın çocuklarıyla yeterince ilgilenemediğini söylemesi ki burada herhalde annenin iş hayatına atılması münasebetiyle çocukla ilgilenemedi-ğinden bahsediyor, buna önemli bir örnektir. Çünkü 1925'li yıllarda ülkemizde ka-dının ekonomik hayattaki ya da çalışma hayatındaki rolünün onu çocuk terbiyesinde devre dışı bırakacak ölçüde olduğunu söylemek kabul edilemez bir gerçektir. Ekono-mide tamamen tarımın hâkim olduğu ve sanayinin neredeyse yok denecek kadar az olduğu bir dönemde işçi ve burjuva sınıfları arasındaki mücadelenin toplumu ahlaken zaafa ittiğinden bahsetmesi ilginçtir. Kazım Nami burada meseleye biraz evrensel bo-yutla bakmıştır, diyebiliriz veya doğrudan alıntıları aktararak eseri kaleme alması bu çelişkiyi ortaya çıkarmıştır, denilebilir.

Nami, okullarda ahlak eğitiminin din, mezhep ve tarikat gibi kavramlardan tama-men ayrı laik bir anlayışla verilmesi gerektiğini söyler.

Klasik ahlak eğitiminin çocuk üzerinde hiçbir tesiri olmadığını belirten Kazım Nami, ilkokulun temel görevinin öğrenciye güzel ahlak kazandırmak olduğunu belir-tir. Dönemin müfredat programının da Muhasebat-i Ahlakiye ve Malumat-i Vataniye dersleriyle pekiştirildiği ve programda da, bu derste ahlaki seciyeleri yüksek çocuklar yetiştirilmesinin yanında, onları Cumhuriyete sıkıca bağlı vatanseverler olarak eğitmek hedeflenmekte olduğu belirtilir. Fakat Nami, programın sadece bir araç olduğunu ve esas görevin ise öğretmene düştüğünü ifade etmektedir.

İnsan ahlakı üzerine etki eden iki önemli çevre vardır. Bunlar doğal ve sosyal çev-relerdir. Özellikle doğal çevrenin insan hayatında önemli bir rolü olduğunu söyleyen Nami, iklimin insan tabiatını şekillendirdiğini, ziraatla uğraşan insanların genellikle daha sakin huylu olduğu örneğini verir. İnsanın ahlakına etki eden diğer çevreyi ise içtimai çevre olarak adlandıran Yazar, bu içtimai çevreyi de aile, okul, içtimai seviye ve millet olarak ele alır.

Ahlaki olarak düzgün olmak için beden sıhhatinin de düzgün olması gerektiğini söyleyen Nami, iyi beslenemeyen bir bünyenin maddi zaafılar gibi manevi zaafılara da maruz kalacağını belirtir. Burada Nami kısmen doğru olsa da yanılmaktadır. Çünkü

ahlaki terbiyeyi tamamen maddiyata yani, sağlık, iyi beslenme, beden sağlığı vb. ne bağlamak Türk ahlak anlayışına pek uymaz. Buradan şu sonuç çıkar; fakir insanlar ahlaksız zenginler ise ahlaklı olur. Çünkü zengin insan iyi beslenir. Türk ahlak anlayışının bunu kabul etmesi mümkün değildir. Türk örfüne göre kişinin ahlaklı ya da ahlaksız olduğunu onun ekonomik durumuna göre ölçmek en başta ahlaksızlık olarak değerlendirilir. Kazım Nami, burada gene Batılı mütefekkirlerin etkisiyle düşüncelerini dile getirmektedir. Maddenin insan hayatındaki rolü Batıda oldukça yoğun hissedilebilir. Hatta bu onların edebiyatlarına da yansımıştır. Materyalist düşüncenin zirveye çıktığı bu dönemlerde Batı edebiyatında zenginler hep iyi fakirler ise hep kötü karakterler olmuşlardır. Ancak Türk toplumunda az yemek nefis terbiyesinin önemli unsurlarındandır. Burada Kazım Nami Türk örfüyle çelişmektedir.

Sporun ahlak gelişimindeki önemine değinen Yazar aşırılığa kaçıldığında, rekabetten ve kazanma hırsından dolayı, insanlar üzerinde gayr-i ahlaki bir sonuç doğurabileceğini söyler.

İzciliğin teorik olarak verilen ahlak eğitiminin bir nevi uygulaması olduğunu, bu yüzden de çocuk gelişiminde faydalı olacağını belirtir.

Ahlak eğitiminde öğretmenin rolüne değinen Kazım Nami, öğretmenin adil, hakperest, öfkesine mağlup olmayan, öğrenciyi seven biri olması gerektiğinden bahseder.

Küçük yaşlardan itibaren tabiatları gereği gruplaşmaya ve kendi aralarında çeşitli cemiyetler, çeteler vs. kuran çocukların bu ihtiyaçlarını bilmek ve ona göre çocuklarla iletişim kurmak önemlidir. Çocuklar yaşadığı çevre içerisinde belirli ahlaki değerleri öğrenmektedirler. Bu guruplar da çocukların hayatının önemli bir parçasıdır ve öğretmen gurup psikolojisini iyi bilmeli çocukluk veya ergenlik dönemlerinde çocukların bu özelliklerini dikkate almalı, ahlak eğitiminde bir araç olarak kullanılmalıdır. Çünkü ahlakın teorik olarak verilmesinin mümkün olamayacağı açıktır. Çocuklara ahlakın felsefesi değil, kendisi kazandırılmalıdır. Aksi takdirde çocuk öğrendiğini değil bildiğini uygulayacaktır.

Nami'ye göre, çocuk büyüme ve gelişme çağında olduğundan, bu gelişme ve büyüme karşısında iradesini ortaya koyarsa, yaradılışına uygun hareket etmiş olur. Bunun ise ancak din üzerine inşa edilmiş bir ahlak ile mümkün olacağını fakat tümevarım usulü olmadan din ile şahsi tecrübenin münasebetlerini açıkça görmenin mümkün olamayacağını söyler.

Gençlerin yapmış olduğu birçok kötü davranışın aslında onların iç dünyasındaki kahramanlığın bir yansıması olduğu ancak onlara rehberlik yapılmadığından bu seciyelerini olumsuz yönde kullandıklarını söyler.

Kazım Nami'ye göre okulun temel amacı ahlaklı insan yetiştirmektir. O halde bütün derslerde çocuğun ahlaki gelişimine katkı sağlanabilir.

Dayanışmanın önemine değinen Nami, bugün kulüp olarak adlandırdığımız, okul

cemiyetlerinin bu hususta önemli bir rolü olduğunu ciddi bir şekilde yapılırsa çocukların ahlaki gelişimine önemli katkısının olacağını belirtir. Ayrıca Kazım Nami, okullarımızda son yıllarda ortaya çıkan iyilik kulüplerinden de bahsetmektedir.

Sonuç olarak, eser incelendiğinde Kazım Nami'nin, ahlak eğitimine pozitivist anlayışla yaklaştığını, Avrupa tarzı bir değer anlayışını benimsediğini görmekteyiz. Ancak zaman zaman nefis terbiyesinden ve dinden bahsetmesi maneviyatı tamamen yadsımadığını da gösterir.

5. Kaynakça

- Akbaş, O. (2004). Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Andrew, J. M. (2002). Developing a Comprehensive Approach to Character Education in the Social Studies. *The Social Studies*, 101-102.
- Ekşi, H. (2003). Temel İnsani Değerlerin Kazandırılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (1), 79-96.
- Erdem, A. R. (2003). Üniversite Kültüründe Önemli Bir Unsur: Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(4), 55-72.
- Fidan, N. K. (2009). Öğretmen Adaylarının Değer Öğretimine İlişkin Görüşleri. *Kuramsal Eğitimbilim*, 2 (2), 1-18.
- Güngör, E. (1998). Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar Ahlak Psikolojisi, Ahlakî Değerler ve Ahlakî Gelişme. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Halstead, J. M. (1996). Values and Values Education in School. *Values in Education and Education in Values*, (edited by J. Mark Halstead and Monica J. Taylor). London: The Falmer Press.
- Hoge, J.D. (2002). Character Education, Citizenship Education, the Social Studies. *The Social Studies*, 103-108.
- Leming J. S. (2004.) http://www.uensd.org/USOE_Pages/Char_ed/fed_proj/utah/hist/teaching.htm 23.01.2004 tarihinde alınmıştır.
- Lovat, T. and Clement, N. (2008). Quality Teaching and Values Education: Coalescing For Effective Learning. *Journal of Moral Education*, 37 (1), 1-16.
- Mindivanlı, E., Küçük, B. ve Aktaş, E. (2012). Sosyal Bilgiler Dersinde Değerlerin Aktarımında Atasözleri ve Deyimlerin Kullanımı. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 1 (3), 93-101.
- Nami, K. (1925). *Mekteplerde Ahlakı Nasıl Telkin Etmeli*. İstanbul: Kanaat Kitabevi.
- Özbay, M. (2012). Kâzım Nami Duru'nun Tiran ve Berat'taki Eğitim Hizmetleri Uluslararası Dil ve Edebiyat Sempozyumu: Türk ve Arnavut Kültüründe Ortak Yönler, *Beder Üniversitesi, Tiran-Arnavutluk*, 25-26 Mayıs Yayınlanmış Sempozyum Kitabı, 147-154.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik bir olgu olarak değer. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (3), 217-239.

Suh, B.K. and Traiger, J. (1999). Teaching Values Through Elementary Social Studies and Literature Curricula. Education 119 No. 4. Ashe Eric Higher Education Reports Series One Dupont Circle Suite 630, Washington, DC 20036-1183, pp 723-727.

URL 1: www.livingvalues.net 28.03.2015 tarihinde alınmıştır.

Yazıcı, K. (2006). Değerler Eğitime Genel Bir Bakış. Türklük Bilimi Araştırmaları, 19, 499-522.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayınevi.

EXTENDED ABSTRACT

One of the most important task of society, school and family is training individuals who have adopted basic human values. By this way, in education, the duty of training basic values is emerging in addition to the academic training. When the laws of Turkish National Education are investigated, this duty can be seen clearly (Ekşi, 2003).

When the values taught in theoretical and practical learning environments considered, two important cases should be stated. First one: The teacher is the most important factor in values training. Additionally, family, media, peer groups which effect the development of children's and adolescents' values and all sectors of the society play a role while developing values. Second one: Schools contain society's values and reflect them. Indeed, schools owe their existence to the values of their community. But, the society is not uniform and stable as supposed. There are various religious, economic, social, ideological, cultural differences in the society, and they often conflict with each other, and sometimes schools become the conflict areas of this groups (Halstead, 1996). For this reason, the students should be taught not only what they need to know, but also they should know who they are and how to live together (www.livingvalues.net).

In our country and the world, there are many educators who have studies related to the moral education. One of them is Kazım Nami, the author of the book called "How to Impose Ethics in Schools" (Mekteplerde Ahlakı Nasıl Telkin Etmeli)" and he is the subject of our study. The author was born in Istanbul in 1876, he was one of the most important educators of the Ottoman Empire and Republic periods. Despite starting his career as a soldier, he devoted himself to education, he worked in almost every field of education, including working as a teacher and an inspector. Kazım Nami was mostly effected by French educators and he stressed that the core function of the schools was preparing the children for life. He mentioned his ideas for all levels of education (from pre-school to university) and opened the first kindergarten in the Ottoman Empire. The Educators of the Republic Period were affected by his ideas and he died in 1967 in Istanbul (Ozbay, 2012).

The book called "How to Impose Ethics in Schools" (Mekteplerde Ahlakı Nasıl Telkin Etmeli)" is one of the several works of Kazım Nami is a guidebook for teachers in this regard. The book was written in old alphabet in 1925 and it contains a number of issues being discussed today.

In this study, the moral education perception of Kazım Nami who was an educator of Ottoman Empire and Republic Periods has been investigated. In the content of the study, documentary analysis which is one of qualitative research designs has been used. Documentary analysis contains the analysis of written materials which contains information related to the cases. Documentary analysis is an almost indispensable data collection technique for all kinds of research. Benefiting from the documents is as important as their presence. Traditionally, documentary analysis has been known as a method used by historians, linguists and anthropologists (Yıldırım and Şimşek, 2011). In this context, first the transcription of "How to Impose Ethics in Schools" was done and then the book was examined.

In conclusion, it can be stated that Kazım Nami remained under the Western influence in his book called "How to Impose Ethics in Schools" and discussed the issues in a positivist approach. This can be understood when the given examples in the book investigated. For

example, he stated that the main reason for the moral collapse following to the First World War was the economy. Also, he stated that people should take care of nutrition, since healthy people would have strong moral values. These statements display that Nami was strongly affected by western ideas. Additionally, he described the ideal moral education by considering the structure of European society rather than considering Turkey's socio-cultural and economic structure. This is an important example related to the subject. Because, we cannot say that in the years of 1925 in our country, the role of women in economic life or work life prevent the women training their children. It was so interesting that he stated the struggle between the workers and the bourgeoisie caused moral collapse in the society in a period where the industry was undeveloped and the agriculture completely dominated the economy. At this point we can say that, Kazım Nami's views were universal or that contradiction was disappeared since he wrote the book by quoting citations directly.